

M. Janssen, *Fostering harmonious interactions between deafblind children and their educators*. Nijmegen: eigen beheer, academisch proefschrift, 2002. ISBN 90-9016592-4, 98 blz.

Dit proefschrift beschrijft de ontwikkeling van een interventiemodel dat harmonieuze en effectieve interacties tussen doofblinde kinderen en hun opvoeders moet bevorderen. Het eerste hoofdstuk geeft het belang aan van goede communicatie tussen doofblinde kinderen en hun opvoeders en beschrijft kort enkele eerder en elders ontwikkelde interventiemodellen. Vervolgens worden de resultaten samengevat van de drie interventiestudies die in de hoofdstukken 2 tot en met 4 van het proefschrift uitgebreider worden beschreven. Ook wordt het *Diagnostisch Interventie Model* beschreven dat met behulp van die drie studies ontwikkeld is. Het proefschrift eindigt met de gebruikelijke Engelse en Nederlandse samenvatting.

Het beschreven interventiemodel bestaat uit een cyclisch proces dat volgt na een specifieke en door de zogenaamde interactie coach nader gepreciseerde vraag om interventie van de kant van de opvoeders van het doofblinde kind. De interactie coach bekijkt op video de interactie zoals die plaatsvindt tussen kind en opvoeders en maakt een analyse. Daarbij wordt, in termen van acht basale gedragscategorieën, gekeken naar de signalen die kind en opvoeders uitzenden, de sterke en zwakke kanten van de interactie en de fysieke en sociale context waarbinnen de interactie plaatsvindt. Dan worden de interventiedoelen vastgesteld, beschreven in termen van de oorspronkelijke vraag van de opvoeders en vertaald naar de genoemde acht gedragscategorieën. Vervolgens wordt een interventie gepland, uitgevoerd en geëvalueerd, waarna het proces opnieuw begint: kijken naar de interactie, analyse, interventie, evaluatie, enzovoorts. De interventie omvat een training van de opvoeders; hen wordt geleerd beter te reageren op een geselecteerde set van gewenste en ongewenste interactieve gedragingen van het kind. Ook wordt hen geleerd de interactiecontext - de sociale en fysieke omgeving - aan te passen, zodat het optreden van gewenste interactieve gedragingen van het kind vergemakkelijkt wordt.

In de eerste studie werden de resultaten van de interventie onderzocht bij vier doofblinde kinderen en hun veertien opvoeders in de school en leefgroep. Met

'resultaten' wordt hier bedoeld: toe- of afname van gewenste ('appropriate') en ongewenste reacties van de opvoeders, alsmede toe- of afname van gewenste en ongewenste interactieve gedragingen van het kind. In de tweede studie werd het onderzoek herhaald met opnieuw vier doofblinde kinderen en hun zeventien opvoeders. Bij de tweede studie werd tevens onderzocht of de resultaten van de interventie voortduurden nadat de interventie gestopt was. Ook werd de interventie op enkele punten aangepast. In de derde en laatste studie werd het interventieprogramma verder aangepast, met als doel de praktische bruikbaarheid ervan te bevorderen in het instituut waar het ontwikkeld werd - toen nog geheven Instituut voor Doven, nu Viataal in Sint Michielsgestel. De in de eerste twee studies effectief gebleken interventieprincipes werden vertaald in het begrippenkader dat reeds gebruikt werd in de interactiebegeleiding van opvoeders van doofblinde kinderen in het instituut. Bij deze derde studie waren zes doofblinde kinderen en adolescenten en hun veertien opvoeders betrokken.

De resultaten van de interventies werden met behulp van een onderzoeksopzet onderzocht die speciaal bedoeld is om onderzoek naar gedrag te doen wanneer maar een beperkt aantal proefpersonen beschikbaar is dat moeilijk te matchen is, zoals het geval is bij de kleine populatie van doofblinden. In de opzet wordt het gedrag gemeten in de 'baseline' situatie: een aantal weken zonder interventie en gedurende een aantal weken na een bepaalde interventie. In deze studie werd op grond van een aantal wekelijkse observatieperiodes van tien minuten de resultaten weergegeven voor de baseline en interventiesituatie in termen van het gemiddelde aantal gewenste en ongewenste gedragingen van opvoeders en kinderen over de observatieperiodes, met behulp van staafdiagrammen; in termen van de percentages van het totaal aan gedragingen van opvoeders en kinderen dat gewenst was per observatieperiode, met behulp van lijndiagrammen; en in termen van de gemiddelde percentages gewenste reacties en hun 'range' over de observatieperiodes, met behulp van tabellen. De bespreking van deze figuren en tabellen is soms wat onevenwichtig. Zo wordt in hoofdstuk 2 vrij uitvoerig stilgestaan bij een casus waarin afwijkende resultaten gevonden werden. Na de interventie, in de schoolsetting, daalde het aantal gewenste opvoederreacties tot onder het baseline niveau en steeg het aantal ongewenste opvoederreacties tot boven het baseline niveau. In de voor deze leerling dus *ongunstiger* interventiesituatie dan de baseline situatie steeg echter zijn aantal gewenste gedragingen aanzienlijk en daalde zijn gemiddeld aantal ongewenste gedragingen! De onderzoekster volstaat met de opmerking hier geen verklaring voor te kunnen geven. Ik zou verwachten dat de onderzoekster deze opvallende casus nader onderzocht had en ten minste met enkele hypothesen zou komen.

In de residentiële setting gebeurde bij deze leerling het omgekeerde maar minder extreem. Bij verbeterde reacties van de opvoeders bleef zijn gemiddeld aantal gewenste gedragingen vrijwel gelijk, daalde zijn gemiddeld percentage gewenste gedragingen (wellicht vooral veroorzaakt door een 'uitbijter', een zeer lage score in één observatieperiode) en steeg zijn gemiddeld aantal ongewenste gedragingen. Zijn gedrag werd dus iets 'slechter', ondanks een betere houding van zijn opvoeders. De onderzoekster geeft hier wél een uitgebreide maar wat vreemde, verklaring. Zij oppert een plafondeffect. In de baseline situatie was het gemiddelde percentage gewenste gedragingen van deze leerling al erg hoog (87,3 %); het overtrof reeds *voor* de interventie het streefniveau dat gesteld lijkt te zijn als resultaat van de interventie: 80 % (zo'n streefniveau wordt gesuggereerd op pagina 42 maar wordt verder nergens genoemd). Hij kwam dus in feite niet in aanmerking voor deze interventie. Maar die telling van 87,3% was nog niet bekend toen de interventie begon. De interventie werd gepleegd omdat de opvoeders verwacht-

ten dat daardoor de ongewenste gedragingen, schreeuwen in dit geval, zouden afnemen, hetgeen niet gebeurde.

Ten eerste zou echter bij een plafondeffect een gelijk blijven van gewenst en ongewenst gedrag verwacht worden en niet een daling respectievelijk een stijging. Ten tweede is het merkwaardig dat de gegevens uit de baseline niet bekend waren vóór de interventie begon, zeker als men inderdaad een streefcijfer hanteerde voor de resultaten van de interventie. Tenslotte is het een merkwaardige draai in de argumentatie dat enerzijds het ongewenste aantal gedragingen van de jongen als 'laag' wordt gedefinieerd, terwijl het wel als 'hoog' genoeg werd ervaren om te interveniëren.

Het is eveneens vreemd dat geen verklaring wordt gegeven voor de resultaten bij een andere leerling, waarbij in een van de situaties (de drinksituatie op school) het aantal gewenste gedragingen na de interventie scherp daalde (p. 41). Het feit dat haar gemiddeld percentage gewenst gedrag steeg - veroorzaakt doordat haar ongewenst gedrag vrijwel geheel verdween, maakt die daling van het gemiddeld aantal gewenste gedragingen niet goed. Het is jammer dat de onderzoekster niet ingaat op de methodologische verhouding tussen enerzijds het meten van de resultaten via telling van gewenste en ongewenste gedragingen, en anderzijds het meten van de resultaten via het geven van percentages gewenste gedragingen van het totale aantal gedragingen. Daardoor kan de onderzoekster nu eens profiteren van het feit dat de cijfers in de ene telling gunstig zijn, en daarmee (impliciet) vergelijken dat de cijfers in de andere (heel anders van aard en implicaties zijnde) telling ongunstig zijn, en andersom.

Deze schoonheidsfouten nemen niet weg dat de meeste opvoeders en kinderen na de interventie meer gewenst gedrag in verhouding tot de hoeveelheid ongewenst gedrag vertoonden. Dit laat zien dat het gevonden interventiemodel positieve effecten heeft, al blijft bij dit soort onderzoek onduidelijk waar precies de goede en minder goede effecten aan toegeschreven kunnen worden. Dat er steeds aan zo'n interventiemodel gesleuteld zal moeten worden, geeft de onderzoekster zelf ook aan. Dit proefschrift is misschien voor mensen die direct in de praktijk met doofblinde kinderen werken niet direct van nut; zij zullen behoefte hebben aan een concretere, precieze beschrijving van het ontwikkelde interventiemodel. Voor stafleden die hier en in andere landen binnen instituten verantwoordelijk zijn voor de begeleiding van opvoeders en leerkrachten is dit Engelstalig proefschrift belangrijk, zeker gezien het beperkte aantal wetenschappelijke studies op het gebied van de opvoeding van en het onderwijs aan doofblinde kinderen. Het hier ontwikkelde interventiemodel lijkt een belangrijk hulpmiddel voor de begeleiding van deze kwetsbare en moeilijk bereikbare doelgroep.